

Katedra Warzywnictwa i Zielarstwa, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu,
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Doświadczalna 50A, 20-280 Lublin, Polska
e-mail: robert.gruszecki@up.lublin.pl

ROBERT GRUSZECKI

Stokrotka pospolita (*Bellis perennis* L.) w polskim ziołolecznictwie

Common daisy (*Bellis perennis* L.) in Polish herbal medicine

Abstrakt. Stokrotka pospolita (*Bellis perennis* L.) jest piękną rodzimą rośliną, najczęściej traktowaną jako element dekoracyjny naszych ogrodów. Stokrotka jest również cenną rośliną leczniczą, wykorzystywaną w polskim ziołolecznictwie co najmniej od kilku stuleci. Pisali o niej już Siennik [1564], Marcin z Urzędowa [1595] i Syreniusz [1613]. Polecali stosować ją np. na rany, przepuklinę, wrzody, dolegliwości przewodu pokarmowego. Od XIX wieku jej wykorzystanie w celach leczniczych zmniejsza się, a w ostatnich publikacjach jest już często pomijana. Roślina ta była również znana w medycynie ludowej – używano kwiatostanów, korzeni i ziela – w leczeniu m.in. dolegliwości układu moczowego, „chorób piersiowych”, chorób kobiecych, kaszlu, a nawet gruźlicy. Długa historia stosowania stokrotki pospolitej, oparta na doświadczeniu wielu pokoleń, i różnorodne wykorzystanie surowców w dawnym ziołolecznictwie ludowym i konwencjonalnym wskazują, że jest to roślina o dużym potencjale leczniczym, zasługującym na większe zainteresowanie.

Słowa kluczowe: lecznictwo ludowe, związki aktywne, historia, schorzenia

WSTĘP

Stokrotka pospolita jest rośliną powszechnie znaną i lubianą, występującą naturalnie w naszym kraju. Spotykana jest nawet na miejskich trawnikach, którym nadaje pięknego kolorytu. Według jednej z legend stokrotki miały powstać z łez Matki Bożej w czasie ucieczki do Egiptu [Kobielus 2014]. Według innej stokrotki wyrosły z łez Marii Magdaleny, gdy po przybyciu do grobu, nie znalazła w nim Chrystusa [Gustawicz 1882, Kujawska i in. 2016].

Cytowanie: Gruszecki R., 2024. Stokrotka pospolita (*Bellis perennis* L.) w polskim ziołolecznictwie. *Ann. Hort.*, 33(1), 21–29. <https://doi.org/10.24326/ah.2024.5407>

Bardzo rzadko widzimy w stokrotkach coś więcej niż tylko element dekoracyjny naszego otoczenia, a przecież były one wykorzystywane w polskim ziołolecznictwie co najmniej od kilku stuleci. Roślina ta opisywana jest w polskich zielnikach z XVI i XVII wieku oraz w opracowaniach późniejszych, stosowana była również w polskiej medycynie ludowej [Siennik 1564, Marcin z Urzędowa 1595, Syreniusz 1613, Udziela 1931, Nowak 1938, Paluch 1989, 1991, Kujawska i in. 2016]. Wskazuje to na docenianie jej właściwości leczniczych przez wcześniejsze pokolenia. Celem pracy było zebranie informacji na temat zastosowań leczniczych surowców pozyskiwanych ze stokrotki w polskim ziołolecznictwie, zarówno oficjalnym jak i ludowym.

Cytaty zapisano zgodnie ze współczesną pisownią.

LECZNICZE WYKORZYSTANIE STOKROTKI W POLSCE

Stokrotka jako roślina lecznicza pojawia się w polskich książkach dotyczących ziołolecznictwa stosunkowo wcześnie. Wymienia ją wśród roślin leczniczych Marcin Siennik w swoim dziele „Herbarz to iest ziół tutecznych postronnych y zamorskich opisanie”, wydany w 1564 roku [Siennik 1564]. Marcin z Urzędowa [1595] podaje już wiele zastosowań leczniczych tej rośliny: „Stokroć cudne przeciw podagram, sciatikam [rwa kulszowa], dennym niemocam i na insze tym podobne także pomocno”, „zamuleniom żył albo paraliżowi to ziółko bardzo pomocne”, „przeciw bolączkom, wrzodom pod gardłem (...) bardzo pomocne”. W największym polskim herbarzu Szymon Syreniusz [1613] poświęca już jej więcej miejsca. Podaje, zgodnie z ówczesną teorią humoralną, że stokrotka ma właściwości słabo rozgrzewające i wysuszające, ale może mieć też i chłodzące. Według tego autora była polecana na szeroką gamę schorzeń w formie wywarów, maści i plastrów. Zalecano ją do gojenia ran wewnętrznych i zewnętrznych, na oberwane wnętrzości, przepukliny, jątrzące się krosty na języku, przy płuciu krwią, żyłe zerwanej w płucach, na wrzody – zwłaszcza na głowie, na opuchniętą mosznę, podagrę, chyragrę [dna moczownikowa – artretyzm stawów dłoni] oraz przeciw kolce i „darcu w kiszkiach”. Na wrzody w ustach Syreniusz [1613] zalecał żucie liści, a sok ze świeżego ziela na rany wewnętrzne, zewnętrzne „któreby z ognistym przymiotem były chustki albo flejtuchy [szmatki] maczać, przykładać z wierzchu”. Ponadto „ze wszystkiego ziela wódka przez alembik wyciągniona” może być zalecana przy zapaleniu żołądka lub „kiszek”, w „zranieniu” płuc, piersi, wątroby, nerek, a „rany wierzchnie przemywając, czyni sposobne do rychłego gojenia, przymioty ogniste w nich wychładza też ich potężnie od nie broni i zachowuje”. Podaje również, że liście mogą być jedzone z solą, octem i oliwą, żeby „żywota zatwardziałość odmiękczać i stolce czynić, czemu się drudzi przeciwiają” [Syreniusz 1613].

Haur [1793] podaje, że sok „wyciśniony, cudownie spędza bielmo, nakrapiając niem”. Podobnie Wiczorkowicz [1767] wskazuje, że oczyszczony sok ze stokrotek można stosować jako krople do oczu „na spędzanie bielma”. Według tego autora preparat, w którego skład wchodziło ziele z kwiatem stokrotki, może być przykładany na rany po ukąszeniu wściekłego psa. W tym samym czasie ks. Krzysztof Kluk w drugim tomie „Roślin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych...” [1778] napisał, że liście są stosowane i bardzo skuteczne na szkorbut. A w „Dykcjonarzu roślinnym...” autor ten [1786] podaje,

że „stokroć (...) ma moc z wolna ściągnającą”. Zaleca ją stosować na schorzenia wątroby, śledziony, piersi, rany wewnętrzne i zewnętrzne, „osobliwie na część jaką wewnątrz zerwaną jako chłodzącą, odwilżającą i gojącą”. Robiono z kwiatu czerwonego „konserwę, syrop i essencją”. Sugeruje też, że „liści jej na wiosnę zażywać na zieleninę, lub sałatę”. W publikacji „Apteczka domowa...” z 1793 r. napisano, że „z liścia ziela tego zalecony jest dekot na rany i na gorączkę hektyczną, służy w afekcjach szkorbutycznych i hipokondrycznych, rozrządza krew gęstą” [Apteczka domowa... 1793].

Gerald-Wyżycki [1845] w drugim tomie „Zielnika ekonomiczno-technicznego” wymienił już tylko liście stokrotki, podając, że „mają własność gojącą”. Kilka lat później Czerwiakowski [1859] napisał wprost „Dziś już prawie wyszły z użycia, dawniej niemało używanymi były ziele i kwiaty (...) jako środek roztwarzający, rozpędzający, lekko przeczyszczający dzieci; także w chorobach piersiowych, zatrzymaniu czyszczeń miesięcznych oraz w dnie”. W publikacji z 1937 r. jako surowiec zielarski wymieniane są już tylko kwiaty „stokrótki” [Słownik-cennik... 1937]. Podobnie Czystowski [1948] w jednej z pierwszych prac wydanych po II wojnie światowej napisał, że „zbiera się koszyczki kwiatowe używane jako składnik herbaty piersiowej i na okłady wrzodów”. Podczas gdy Cybulska i in. [1950] w książce „Uprawa i zbiór ziół” jako surowce pozyskiwane z tej rośliny poza kwiatami wymienia również „ziele stokroci”, pisząc, że „zbiera się całą roślinkę z rozetą liści odziomkowych, bez korzeni”. Odnośnie do kwiatów natomiast przestrzega: „nie należy zbierać kwiatów przekwitających, gdyż rozkruszają się po suszeniu”. Nadmienia też, że są to surowce, na które jest bardzo małe zapotrzebowanie [Cybulska i in. 1950].

W „Vademecum fitoterapii” z 1956 roku wymieniany jest kwiatostan stokrotki pod dwoma nazwami *Anthodium bellidis* i *Flos bellidis*. Autorzy podają, że ma on działanie przeczyszczające, tonizujące, moczopędne (*depurativum, tonicum, diureticum*) oraz uszczelniające włosowate naczynia krwionośne. Zalecano go przy krwawieniach z narządów wewnętrznych i nerek, krwiopłuciu, stanach wysiękowych. Wywary stosowano zewnętrznie w „płukankach ginekologicznych jako środek pomocniczy przy leczeniu białych upławów oraz chorobach skóry spowodowanych nieprawidłową przemianą materii” [Muszyński i in. 1956].

Bagiński i Mowszowicz [1966] również wymieniają surowiec *Bellidis flos* jako mający działanie wzmacniające i moczopędne. Używano go przy kamicy pęcherzowej i nerkowej oraz przewlekłych niezbytach jelit. Kozłowski [1976] podaje, że kwiatostany stokrotki były wykorzystywane przez krajowy przemysł zielarski, ale zapotrzebowanie na ten surowiec było niewielkie.

W poradniku dla lekarzy „Ziołolecznictwo” [1982] wymieniono jako surowiec tylko kwiat stokrotki, podając, że ma działanie moczopędne, oczyszczające, wzmacniające, poprawia czynność wątroby, może być stosowany na obrzęki, siniaki, drobne zranienia, obtarcia, w niezycie żołądka i jelit, zapaleniu stawów, niektórych schorzeniach skórnych, w upławach i jako środek higieny osobistej dla kobiet. Ponadto ogranicza on możliwość wystąpienia krwawień z drobnych naczyń krwionośnych i przyspiesza gojenie się ran.

Wiele zastosowań kwiatu stokrotki znajduje się również w pracy Senderskiego [2017] „Prawie wszystko o ziołach i ziołolecznictwie”. Według tego autora kwiat stokrotki działa ściągnająco, przeciwzapalnie, ogólnie tonizująco, wykrztuśnie, moczopędnie, poprawia czynność wątroby i usprawnia usuwanie z organizmu szkodliwych produktów prze-

miany materii. Stosowany zewnętrznie przyspiesza gojenie się ran, zmniejsza obrzęki i uszczelnia ściany naczyń włosowatych. Napar może być wykorzystywany jako środek wykrztuśny w leczeniu przeziębień, kaszlu, kataru, przy zapaleniu jelit i bieguncie, w zaburzeniach pracy wątroby i nerek, trądziku, egzemie, zapaleniu skóry i jako środek higieny osobistej.

Stokrotka pospolita nie zawsze znajdowała uznanie w oficjalnym ziołolecznictwie, nie została uwzględniona w „Pharmacopoeia Regni Poloniae”, „Farmakopei Polskiej” II, III i IV oraz w późniejszych opracowaniach przeznaczonych dla lekarzy, takich jak „Fitoterapia i leki roślinne” [Lamer Zarawska i in. 2007] czy „Farmakognozja” [Matławska 2005]. Nie jest też wymieniona w opracowaniu pt. „Katalog roślin leczniczych aktualnie dopuszczonych do stosowania w medycynie konwencjonalnej w Polsce...” [Bacler-Żbikowska i Stebel 2023]. Tę roślinę wymieniają natomiast Jędrzejko i in. [2009], a pisząc o stosowanych surowcach, nie ograniczają się tylko do kwiatu – mogą być także używane ziele, korzeń i olejek eteryczny. Pomimo pomijania jej w wielu podstawowych opracowaniach dotyczących roślin leczniczych, ten surowiec jest wciąż stosowany, o czym świadczy pozyskiwanie go przez skupy roślin zielarskich [Gruszecki i Rybiński 2018]. Taka sytuacja może mieć też związek z wykorzystywaniem stokrotki pospolitej w tradycyjnej medycynie ludowej.

LECNICTWO LUDOWE

W lecznictwie ludowym stosowano nie tylko kwiaty, ale również ziele, liście, a nawet korzenie stokrotki pospolitej [Bańkowski i Ganszer 1971]. Surowce pozyskane z tej rośliny wykorzystywane były w polskim lecznictwie ludowym na wiele różnych dolegliwości [Bańkowski i Kuźniewski 1980, Paluch 1984, Kujawska i in. 2016].

Stokrotkę pospolitą wykorzystywano w leczeniu chorób układu krwionośnego. Napar z kwiatów i ziela zalecano przy nadciśnieniu, uważano też, że przeciwdziała miażdżycy [Bańkowski i Kuźniewski 1980, Szcześniak 2008]. Odwar służył jako lekarstwo na choroby piersiowe [Siarkowski 1891].

Napar z kwiatów i ziela stosowano przy złej przemianie materii, a także jako środek przeczyszczający [Bańkowski i Kuźniewski 1980, Szcześniak 2008]. Zalecano go również w problemach układu moczowego. Napar z kwiatów i ziela był wykorzystywany w leczeniu [Szcześniak 2008] oraz profilaktyce kamicy nerkowej i pęcherzowej, wykorzystywano go też jako środek moczopędny [Bańkowski i Kuźniewski 1980], a stokrotek rosnących na miedzy używano na „spędzenie białka z nerek” [Kujawska i in. 2016].

W lecznictwie ludowym stokrotka była stosunkowo często wykorzystywana w leczeniu schorzeń górnych dróg oddechowych. Napar ze stokrotki stosowano na kaszel, w tym celu stosowano też odwar z kwiatów, uważając go za skuteczny środek, a czasem jedzono też surowe kwiaty [Udziela 1931, Nowak 1938, Paluch 1989, 1991, Kujawska i in. 2016]. Stokrotka wchodziła również w skład mieszanek ziołowych stosowanych na te dolegliwości [Piątkowska 1894, Rochowska i Rochowski 2015]. Uważano, że korzystnie działa na bolączki i krosty w gardle [Nowak 1938] oraz na ból gardła [Paluch 1991].

Kwiat znajdował zastosowanie przy chorobach kobiecych [Paluch 1984]. Naparu z kwiatów i ziela używano przy nieregularnych miesiączkach [Bańkowski i Kuźniewski

1980, Szcześniak 2008, Kujawska i in. 2016]. W okolicy Wieliczki odwar z kwiatów pito przy białych upławach [Paluch 1989]. Gdy kobiety nie miały mleka po porodzie, piły odwar ze stokrotek ugotowanych na mleku [Udziela 1994].

Surowce pozyskane z tej rośliny znajdowały zastosowanie w leczeniu chorób zakaźnych [Paluch 1984]. Odwar służył jako lekarstwo na febrę i suchoty [Kujawska i in. 2016]. W gruźlicy stosowano kwiaty w formie odwaru lub czasem surowe [Udziela 1931, Paluch 1984, 1989]. Przy febrze rano i wieczorem należało pić wywar z kwiatów stokrotki [Udziela 1931, Paluch 1984, 1989]. Uważano, że picie naparu z kwiatu „kokoszek” jest bardzo skuteczne na tę chorobę [Udziela 1931]. Kwiat stosowano również w leczeniu skrofulozy (gruźlica węzłów chłonnych) [Paluch 1984]. Ponadto na „ograżkę” (dreszcze), która „ma w sobie trzy dziewięci”, zalecano, by „trzy dziewięci” korzonków stokroci ugotować i dać pić choremu [Staniszewska 1902].

Stokrotkę pospolitą polecano ponadto stosować w przypadku innych dolegliwości. Na gościec zalecano stokrotki i podbiał ugotować i wypić, miało to spowodować, że choroba jeżeli „nie jest śmiertelna, wywirchuje się i wlezie w kołtun” [Udziela 1901]. Kwiat stosowano jako środek wzmacniający [Szcześniak 2008], a liście w przypadku szkorbutu [Piątkowska 1894, Kujawska i in. 2016]. Roślina ta była używana również na rany [Piątkowska 1894].

Ogólnie można stwierdzić, że zalecenia ziołolecznictwa konwencjonalnego i ludowego odnośnie do stosowania surowców stokrotki są ze sobą w dużym zakresie zgodne (tab. 1).

Stokrotka pospolita wykorzystywana była również w weterynarii ludowej. Odwar ze stokrotek i innych ziół święconych w oktawę Bożego Ciała dawano do picia krowom po ocieleniu i w razie choroby [Kujawska i in. 2016]. Tę roślinę wykorzystywano również w celach magicznych. Seweryn Udziela [1901] przytacza następującą wypowiedź „Gdy naszym krowom carownica odebrała mléko, wzięna gospodyni wosku ze święcony gromnicy, wzięna święconego ziele: rozchodniku, kokoszek [stokrotek], macierzonki, bożego drzewka i cerného ziele i tém kadziula krowy.” Od czarownicy miały również chronić wianki m.in. ze stokrotek, którymi przystrajano krowy na św. Jana [Kujawska i in. 2016]. W niektórych badaniach obserwowano, że i w lecznictwie ludowym stosowanie stokrotki zanika [Szot-Radziszewska 2005, Trąba i in. 2014]. Natomiast jest ona wciąż stosowana na terenie Czech [Trąba i in. 2014].

Nazaruk i Gudej [2001] wskazują, że tak zróżnicowane zastosowanie kwiatostanów stokrotki znajduje uzasadnienie w ich składzie chemicznym.

ZAWARTOŚĆ ZWIĄZKÓW AKTYWNYCH

Muszyński [1956] podał, że związkami aktywnymi stokrotki są: związki saponinowe, garbniki, kwasy organiczne, ciała żywicowe i woskowe, olejek eteryczny, barwniki flawonowe i bellidyna (glikozydowa gorzka substancja). Bagiński i Mowszowicz [1966] wskazują, że kwiat (*Bellidis flos*), zawiera saponiny, gorzką substancję – bellidynę, garbniki i olejek eteryczny. Według Ożarowskiego [1982] główne związki kwiatostanów stokrotki to: mieszanina saponin, olejek eteryczny, garbnik, związek goryczowy bellidyna, śluz, kwasy organiczne (m.in. kwas jabłkowy, kwas winowy), substancje żywicowe i woskowe, antocyjanozyd i flawonoid. W nowszych publikacjach za najważniejsze związki czynne uważa się: saponiny triterpenowe (2,7–4%), fenolokwasy, olejek eteryczny, flawonoidy

Tabela 1. Porównanie zaleceń stosowania surowców stokrotki w ziołolecznictwie konwencjonalnym i ludowym
 Table 1. Comparison of recommendations for the use of daisy raw materials in conventional and folk herbal medicine

Ziołolecznictwo konwencjonalne* Conventional herbal medicine*	Ziołolecznictwo ludowe Folk herbal medicine
wzmacniające, oczyszczające strengthens the body, body cleansing	wzmacniające, szkorbut strengthens the body, scurvy
przeziębienia, kaszel, katar colds, cough, runny nose	kaszel, krosty w gardle, ból gardła cough, spot in throat, sore throat
schorzenia skórne, wrzody, obrzęki, siniaki, zranienia, obtarcia, trądzik, egzema, wysięki skin diseases, skin ulcers, puffiness, swelling, wounds, abrasions, acne, eczema, exudates	rany wounds
dolegliwości piersiowe, krwawienia z narządów wewnętrznych, krwiotłucie chest discomfort, bleeding from internal organs, hemoptysis	choroby układu krwionośnego, nadciśnienie, miażdżycza, choroby piersiowe cardiovascular diseases, hypertension, atherosclerosis, chest diseases
moczopędne, kamica pęcherzowa i nerkowa, zaburzenia pracy nerek, krwawienia z nerek diuretics, bladder and kidney stones, kidney disorders, kidney bleeding	problemy układu moczowego, kamica nerkowa i pęcherzowa, „spędzenie białka z nerek” urinary tract problems, kidney and bladder stones, “protein depletion from the kidneys”
nieżyty żołądka i jelit, zaburzenia pracy wątroby, zapalenie jelit, biegunka, środek przeczyszczający gastroenteritis, liver disorders, enteritis, diarrhea, laxative	zła przemiana materii, środek przeczyszczający metabolic problems, laxative
zapalenie stawów arthritis	gościec rheumatism
–	febra, gruźlica, skrofuloza fever, tuberculosis
płukanki ginekologiczne, białe upławy, środek higieny osobistej dla kobiet gynecological irrigation, white discharge, personal hygiene product for women	choroby kobiece, nieregularne miesiączki, białe upławy female diseases, irregular periods, white discharge
–	gdy kobiety po porodzie nie miały mleka problems with lactation after childbirth

* Ziołolecznictwo konwencjonalne opracowano na podstawie prac, które ukazały się po 1945 r.

* Conventional herbal medicine was developed on the basis of publications that appeared after 1945

(apigenina i jej pochodne, kwercetyna, kemferol, izorhamnetyna i jej pochodne), garbniki, śluzy, kwasy organiczne, antocyjany oraz makro- i mikroelementy [Nazaruk i Gudej 2001, Al-Snafi 2015, Grzeszczuk i in. 2016].

Według aktualnego stanu wiedzy surowce pozyskiwane ze stokrotki wykazują działanie: przeciwbakteryjne, przeciwzapalne, cytotoksyczne, przeciwutleniające, hipolipidemiczne, przeciwkrwotoczne, hemolityczne, przyspieszające gojenie się ran, przeciwo-brzękowe, przeczyszczające, moczopędne i poprawiające przemianę materii [Jędrzejko i in. 2009, Al-Snafi 2015].

PODSUMOWANIE

Stokrotka pospolita jest zapomnianą rośliną leczniczą, która zasługuje na większe zainteresowanie. Od dawna jej właściwości były wykorzystywane w medycynie ludowej, w której stosowano wszystkie części rośliny. Dawne ziołolecznictwo oficjalne również zwracało uwagę na stokrotkę, ale ceniono głównie jej kwiatostany. We współczesnych opracowaniach dotyczących ziołolecznictwa medycyny konwencjonalnej roślina ta pojawia się rzadko. Coraz częściej zwraca się jednak uwagę, że surowce stokrotki zawierają cenne składniki bioaktywne i mają szerokie spektrum działania. Możliwe zatem, że w przyszłości roślina ta będzie znacznie częściej wykorzystywana niż obecnie.

PIŚMIENNICTWO

- Al-Snafi A.E., 2015. The pharmacological importance of *Bellis perennis*. A review. *Int. J. Phytother.* 5(2), 63–69.
- Apteczka domowa, zawierająca zbiór lekarstw po wielkiej części prostych, których materiały łączono się w domu znajdować mogą (...) dla wygody y poratowania zdrowia (...) przez jednego z xięży Scholarum Piarum prowincyi litewskiej przedrukowana powtórnie, 1793. Drukarnia Pijarów, Wilno.
- Bacler-Żbikowska B., Stebel A., 2023. Katalog roślin leczniczych aktualnie dopuszczonych do stosowania w medycynie konwencjonalnej w Polsce: różnorodność gatunkowa, pochodzenie, zastosowanie, problemy zrównoważonego pozyskiwania i ochrona. Śląski Uniwersytet Medyczny, Katowice.
- Bagiński S., Mowszowicz J., 1966. Krajowe rośliny lecznicze. PWN, Łódź.
- Bańkowski C., Ganszer W., 1971. Rośliny stosowane w lecznictwie ludowym regionu Beskidu Śląskiego. *Wiad. Ziel.* 10, 10–13.
- Bańkowski, C., Kuźniowski, E., 1980. Ziołolecznictwo ludowe. PWN, Warszawa.
- Cybulska H., Janicka H., Wiszniewski J., Wysocka A., 1950. Uprawa i zbiór ziół. PWRiL, Warszawa.
- Czerwiakowski I.R., 1859. Opisanie roślin dwulistniowych lékarskich i przemysłowych: Botaniki szczególnej: dwulistniowe zdrożne, bezpłatkowe i jednopłatkowe najdajnikowe aż po rodzinę szorstkolistnych – wyłącznie. Cześć 4. Drukarnia CK Uniwersytetu, Kraków.
- Czystowski J., 1948. Rośliny lecznicze w rysunku i opisie: 125 roślin. Podręcznik dla producentów, plantatorów i zbieraczy roślin leczniczych. Polska Agencja Wydawnicza, Łódź.
- Farmakopea Polska II, 1937. Towarzystwo Przyjaciół Wydziałów i Oddziałów Farmaceutycznych przy Uniwersytetach w Polsce, Warszawa.
- Farmakopea Polska III, 1954. PZWL, Warszawa.
- Farmakopea Polska IV, 1965. PZWL, Warszawa.
- Gerald-Wyżycki J., 1845. Zielnik ekonomiczno-techniczny, czyli opisanie drzew, krzewów i roślin dziko rosnących w kraju, jako te z przyswojonych, z pokazaniem użytku ich w ekonomice, rękodzielnach, fabrykach i medycynie domowej, z wyszczególnieniem jadowitych i szkodliwych,

- oraz mogących służyć ku ozdobie ogrodów i mieszkań wiejskich. Drukiem J. Zawadzkiego, Wilno.
- Gruszecki R., Rybiński M., 2018. Skup surowców zielarskich ze stanu naturalnego na terenie gminy Hajnówka. *Ann. Hort.* 28(2), 15–23. <https://doi.org/10.24326/ah.2018.2.2>
- Grzeszczuk M., Stefaniak A., Pachłowska A., 2016. Biological value of various edible flower species. *Acta Sci. Pol. Hort. Cult.* 15(2), 109–119.
- Gustawicz B., 1882. Podania, przesady, gadki i nazwy ludowe w dziedzinie przyrody. Część druga. *Rośliny. ZWAK*, VI, 201–317.
- Haur J.K., 1793. *Ekonomika lekarska albo domowe lekarstwa przez Jakuba Kazim. Haura dla publicznej wiadomości ku zaratowaniu zdrowia ludzkiego wynaleziona, która okazuje znaki wszelkich chorób ludzkich i skuteczne lekarstwa na też podaje. Z przydatkiem sekretów lekarskich Hirneysa (nigdyś sławnego Doktora) przedrukowana. Drukarnia Karmelu Fortecy Najświętszej Marii Panny, Berdyczów.*
- Jędrzejko K., Kozłowski M., Maniara M., 2009. Rośliny źródłem leku laryngologicznego (część 2). *Ann. Acad. Med. Siles.* 3, 63, 7–32.
- Kluk K., 1778. *Roślin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych, osobliwie krajowych, albo które w kraju użyteczne być mogą, utrzymanie, rozmnożenie i zażycie. T. 2. O drzewach i ziołach dzikich, lasach etc. Drukarnia Pijarów, Warszawa.*
- Kluk K., 1786. *Dykcjonarz roślinny, w którym podług układu Linneusza są opisane rośliny, nie tylko krajowe dzikie, pożyteczne albo szkodliwe: na roli, w ogrodach, oranżeriach utrzymywane: ale oraz i cudzoziemskie, które w kraju pożyteczne być mogły. Tom I. Drukarnia Pijarów, Warszawa.*
- Kobielus S., 2014. *Florarium christianum: symbolika roślin – chrześcijańska starożytność i średniowiecze. Wyd. 2. Wyd. Benedyktynów „Tyniec”, Kraków.*
- Kozłowski J., 1976. Wykorzystanie krajowych zasobów roślin leczniczych przez przemysł zielarski. *Wiad. Ziel.* 2, 10–12.
- Kujawska M., Łuczaj Ł., Sosnowska J., Klepacki P., 2016. Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludowych. *Słownik Adama Fischera. Prace Mat. Etnograf.* 37, 367–368.
- Lamer-Zarawska E., Kowal-Gierczak B., Niedworok J., 2007. *Fitoterapia i leki roślinne. Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa.*
- Marcin z Urzędowa, 1595. *Herbarz polski, to jest o przyrodzeniu ziół y drzew rozmaitych, y innych rzeczy do lekarstw należących. Księgi dwoje. Drukarnia Łazarzowa, Kraków.*
- Maławska I., 2005. *Farmakognozja. Wyd. Akademii Medycznej w Poznaniu, Poznań.*
- Muszyński J.K., (red.) 1956. *Vademecum fitoterapii. T. 2. Zarząd Przemysłu Zielarskiego, Warszawa.*
- Nazaruk J., Gudej J. 2001. Stokrotka pospolita – zapomniana roślina lecznicza. *Wiad. Ziel.* 5, 15–16.
- Nowak J., 1938. Z medycyny ludowej w Żywieckiem. I. Ziołolecznictwo. *Gronie* 1(2), 67–78.
- Ożarówski A. (red.), 1982. *Ziołolecznictwo. PZWL, Warszawa.*
- Pałuch A., 1989. *Zerwij ziele z dziewięciu miedz. PTL, Wrocław.*
- Pałuch A., 1984. *Świat roślin w tradycyjnych praktykach leczniczych wsi polskiej. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.*
- Pałuch A., 1991. *Choroby – zioła – znachorzy. Drukmasz, Namysłów.*
- Pharmacopoeia Regni Poloniae Auctoritate Ministerii Administrationis Rerum Internarum et Disciplinae Publicae, Consilio Supremo Sanitatis, Varsaviae 1817.*
- Piątkowska I., 1894. *Poszukiwania. I. Lecznictwo ludowe w okolicach Sieradza. Wisła* 8, 135–143.
- Rochowska M., Rochowski P., 2015. *Między Białą a Wisłoką: na kulturowych ścieżkach Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki. Wyd. 1. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, Oddział Tarnów.*
- Senderski M.E., 2017. *Prawie wszystko o ziołach i ziołolecznictwie. Wyd. Mateusz E. Senderski. Podkowa Leśna.*
- Siarkowski W., 1891. *Poszukiwania. Lecznictwo ludowe. Wisła* 15, 903–904.
- Siennik M., 1564. *Lekarstwa doświadczone, które zebrał uczony lekarz [...] Jana Pileckiego, któremu są przydane lekarstwa końskie z cwiczeniem tego lekarza. Przydaliśmy y figury ziół*

- rozmaitych ku lekarstwu z ziółkami dostatecznymi sprawione. Teraz znowu na światło wydane. Wyd. Andrysowicz Łazarz, Kraków.
- Słownik-cennik łacińsko-polski ziół leczniczych najczęściej stosowanych w lecznictwie, 1937. Nakładem „Górskie Zioła”, b.m.
- Staniszewska Z., 1902. Wieś Studzianki. Zarys etnograficzny. Wisła 16, 603–634.
- Syreniusz S., 1613. Zielnik. Reprint 2013, Wyd. Graf_ika, Warszawa.
- Szcześniak K., 2008. Świat roślin światem ludzi na pograniczu wschodniej i zachodniej Słowiańszczyzny. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Szot-Radziszewska E., 2005. Sekrety ziół: wiedza ludowa, magia, obrzędy, leczenie. Wyd. Trio, Warszawa.
- Trąba C., Rogut K., Wolański P., 2014. Studium etnobotaniczne: znaczenie roślin w kulturze, tradycji i życiu człowieka. Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia Pro Carpathia, Rzeszów.
- Udziela S., 1901. Świat nadzmysłowy ludu krakowskiego i mieszkającego po prawym brzegu Wisły. Wielkoludy. Czarownice i czarownicy. Choroby. (Odbitka z t. 14 Wisły). Druk A. T. Jezierskiego, Warszawa.
- Udziela S., 1931. Rośliny w wierzeniach ludu krakowskiego. Lud 30, 36–75 .
- Udziela S., 1994. Ziemia Biecka. Lud polski w powiatach gorlickim i grybowskim. Praca zbiorowa napisana w latach 1889–1895. Sądecka Oficyna Wydawnicza WOK, Nowy Sącz.
- Wieczorkowicz_A., 1767. Compendium medicum auctum to jest krotkie zebranie i opisanie chorob, ich różności, przyczyn, znakow, sposobow do leczenia, także różnych sposobow robienia wodek, oleykow, julepow, syropow, konfitur, maści, plastrow &c. i różnych osobliwych rzeczy na siedm traktatow rozdzielone i teraz przez tegoż autora z errorow drukarskich wyczyszczone, z przydatkiem osobliwych chorob, tak męskich iako i białogłowskich, i dziecinnych. Drukarnia Jasney Gory Częstochowskiej, Częstochowa.

Źródło finansowania: Badania zostały sfinansowane przez MNiSW w ramach działalności statutowej Katedry Warzywnictwa i Ziolarstwa UP w Lublinie.

Abstract. The common daisy (*Bellis perennis* L.) is a beautiful native plant, most often treated as a decorative element in our gardens. However, the daisy is also a valuable medicinal plant used in Polish herbal medicine for at least several centuries. It was already written about by Siennik [1564], Marcin from Urzędów [1595] and Syreniusz [1613]. They recommended using it for e.g. wounds, hernias, ulcers, and gastrointestinal ailments. Since the 19th century, its use for medicinal purposes has been decreasing, and it is often omitted in recent publications. This plant was also known in folk medicine, the flowers, roots and herb were used in the treatment of, among others, urinary system ailments, „breast diseases”, gynecological diseases, cough and even tuberculosis. The long history of use of the common daisy, based on the experience of many generations, as well as the diverse use of raw materials in ancient folk and conventional herbal medicine indicate that it is a plant with great medicinal potential that deserves greater interest.

Keywords: folk medicine, active compounds, history, diseases

Otrzymano/Received: 11.07.2024
Zaakceptowano/Accepted: 17.09.2024
Opublikowano/Published: 20.11.2024

